

DAYANIQLI İNKİŞAF MƏQSƏDLƏRİNİN MALİYYƏ TƏMİNATININ TƏKMİLLƏŞDİRİLMƏSİ İSTİQAMƏTLƏRİ

Orman Təminxa oğlu ABDİNOV

Azərbaycan Respublikası İqtisadiyyat Nazirliyi, Azərbaycan

1. Giriş

Dayanıqlı İnkişaf konsepsiyasının son illərdə daha yüksək əhəmiyyətə malik olması, onun dünya ölkələri tərəfindən təqdir olunması və həmçinin nüfuzlu beynəlxalq təşkilatlar tərəfindən ona yüksək diqqətin ayrılması bu konsepsiyada nəzərdə tutulan məsələlərin ümumbəşəri xarakter alması ilə əlaqədardır. Məhz bu xarakter dayanıqlı inkişafın mahiyyətinin daha da geniş açılmasına, eyni zamanda onun icrası istiqamətində maliyyələşmə mənbələrinin tədqiq olunmasına səbəb olmuşdur.

İcra vasitələri, o cümlədən dayanıqlı inkişaf gündəliyinə nail olmaq üçün maliyyə resurslarının necə cəlb olunması yeni gündəliyin təməl elementlərindən biridir. Dayanıqlı İnkişaf Məqsədlərinə (DİM) nail olmaq üçün həm inkişaf etmiş, həm də inkişaf etməkdə olan ölkələrdə əsaslı sərmayə tələb olunur. Bununla əlaqədar olaraq, Minilliyin İnkişaf Məqsədlərinin (MİM) uğurla icra edilməsindən sonra BMT-yə üzv ölkələr tərəfindən qəbul edilən yeni “Dünyamızın Transformasiyası: 2030 Gündəliyi”nin həyata keçirilməsi istiqamətində ən vacib məsələ maliyyələşmə mənbələrinin müəyyən edilməsidir.

Qeyd etmək lazımdır ki, beynəlxalq audit şirkətlərinin hesablamalarında “2030 Gündəliyi”nin icrası məqsədilə hər il orta hesabla 2.5 trilyon dollar məbləğində maliyyə vəsaitinin ayrılmasının vacibliyi vurğulanmaqla yanaşı, qeyd edilən vəsaitin yalnız dövlət büdcəsindən deyil digər büdcələr (özəl sektor, vətəndaş cəmiyyəti və s.) vasitəsilə ayrılması qeyd edilir. Bununla bağlı olaraq, baxmayaraq ki hökumətlər və dövlət sektoru gələcəkdə Dayanıqlı inkişafın maliyyələşdirilməsində, xüsusi ilə dövlət xidmətlərinin göstərilməsində əsas rol oynayacaq, eyni zamanda özəl sektor tərəfindən bu istiqamətdə böyükhəcmli maliyyə vəsaitlərinin cəlb edilməsi aradakı fərqin azaldılmasına səbəb olacaqdır. Qeyd etmək olar ki, qlobal maliyyə vəsaitləri 2030-cu ilədək Dayanıqlı İnkişaf Məqsədlərinin uğurla icra edilməsi üçün kifayətdir, ancaq burada əsas məsələ bu maliyyə vəsaitlərinin Dayanıqlı İnkişaf Məqsədlərinin əsas sektorları üzrə yönləndirilməsindən ibarətdir.

Eyni zamanda qeyd edilməlidir ki, qlobal olaraq yoxsulluğun bütün formalarının və ölçülərinin aradan qaldırılması dayanıqlı inkişaf üçün inkarolunmaz şərtidir. Buna nail olmaq üçün, hamı üçün daha böyük imkanlar yaradan, bərabərsizlikləri azaldan, ilkin yaşayış standartlarını yüksəldən, ədalətli sosial inkişaf və inklüzivliyə şərait yaradan və təbii ehtiyatların və ekosistemlərin inteqrasiyalı və dayanıqlı şəkildə idarə olunmasını təşviq edən dayanıqlı, inklüziv və hər kəs üçün bərabər imkanlar yaradan iqtisadi artım təşviq olunmalıdır (7). Bütün bu qeyd edilən məqsədlərə uğurla çatmaq və iqtisadi artımı əldə etmək üçün Dayanıqlı maliyyənin olmasının ilkin şərtlərdəndir.

Yuxarıda qeyd edilənlərə əsasən, DİM-in icrasında maliyyələşdirmənin rolunun tədqiq olunması tədqiqatçılar və elmi ictimaiyyət nümayəndələri qarşısında duran vacib məsələlər olduğunu

qeyd etsək yanılmırıq. Bununla əlaqədar qeyd edə bilərik ki, DİM-in BMT-yə üzv ölkələr tərəfindən uğurla implementasiyasında maliyyənin rolu danılmaz olsa belə, ancaq tədqiqatçılar və qabaqcıl alimlər tərəfindən bu mövzuda az elmi araşdırma aparılmışdır.

Eyni zamanda bildiririk ki, istənilən elmi tədqiqatın planlanmasının kökündə mövcud elmi metodlar durur. Elmi metod – yeni biliklərin əldə olunmasının əsas üsullarının, həmçinin istənilən elm çərçivəsində məsələlərin həlləri üsullarının toplusudur. Metod fenomenin araşdırılmasını, üsulları, əvəllər və yeni qazanılmış biliklərin sistemləşdirilməsini və düzəlişini əhatə edir. Elmi metodun vacib tərəfi araşdırma zamanı obyektivliyə qoyulan yüksək tələbdir. Sərbəst yoxlamayı təmin etmək üçün müşahidələr sənədləşdirilir, prosesə başqa alimlər buraxılır (Əliyev, 2016). Elm fəlsəfəsində empirik və nəzəri dərkətmə anlayışları səciyyələndirilir. Buna uyğun olaraq qeyd etmək olar ki, tədqiqatı həm sınaq yolu ilə (empirik), həm də mürəkkəb məntiqi əməliyyatlar yeni, nəzəri yolla əldə edilə bilər. Adıçəkilən məqalənin tədqiq edilməsində nəzəri metoda üstünlük verildiyindən Dayanıqlı İnkişafın maliyyələşməsində müxtəlif elm adamlarının tədqiqatları araşdırılmış, habelə nüfuzlu beynəlxalq təşkilatlar tərəfindən bu istiqamətdə hazırlanmış hesabatları tədqiq olunmuşdur.

Təhlil və qiymətləndirmə

- Dayanıqlı maliyyə yeni bir maliyyə paradigması olaraq inkişaf etməkdə olan bir anlayışdır. Müxtəlif tədqiqatçılar Dayanıqlı maliyyəyə dair tədqiqatlar aparmışlar. Belə ki, Dayanıqlı maliyyəni maliyyə qərarlarının qəbul edilməsində ətraf mühit, sosial və idarəetmə faktorlarını nəzərə alan maliyyə kimi izah etmişdirlər (Schoenmaker, 2017).
- Dayanıqlı inkişafın maliyyələşdirilməsi istiqamətində nüfuzlu Dünya Bankı və Beynəlxalq Valyuta Fondu tərəfindən aparılmış fundamental tədqiqatlara əsasən “Dünyamızın transformasiyası: 2030 Günədlisi”ndə əks olunan məqsəd, hədəf və göstəricilərə nail olunmasında inkişafın maliyyələşdirilməsinin genişləndirilməsinin vacibliyi qeyd edilir. Belə ki, Dayanıqlı İnkişafın Maliyyələşdirmə Hesabatında DİM-lərin həyata keçirilməsində maliyyə sahəsində innovasiyalarının təşviq edilməsinin əhəmiyyəti vurğulanmışdır (14).

- DİM-ə nail olmaq üçün maliyyələnin olması vacib və ən ümdə məsələlərdəndir. Belə ki, Beynəlxalq Valyuta Fondu tərəfindən aparılmış tədqiqatlara əsasən, dünyada inkişaf etməkdə olan ölkələrin səhiyyə, təhsil, yollar, elektrik, su və kanalizasiya sahələrinə qoyulan investisiyalar üçün orta hesabla hər il üzrə 2,6 trilyon ABŞ dolları məbləğində maliyyə çatışmazlığı ilə üzləşdiyi bildirilmişdir. Aşağı gəlirli inkişaf etməkdə olan ölkələr üçün bu, ümumi daxili məhsulunun (ÜDM) 15% -ni təşkil edə biləcək əlavə illik xərclər deməkdir (14).
- Eyni zamanda, 2015-ci ildə Efiopiyanın paytaxtı Əddis Əbəbə şəhərində təşkil edilmiş üçüncü “İnkişafın Maliyyələşdirmə”si adlı konfransda müzakirə olunan məsələlərə əsasən inkişafın, o cümlədən dayanıqlı inkişafın maliyyələşdirilməsində ilkin olaraq daxili resursların səfərbər edilməsinin, eyni zamanda bu istiqamətdə inkişaf etmiş maliyyə bazarlarının rolunun vacibliyi vurğulanmışdır (2).
- Dayanıqlı İnkişafın maliyyələşdirilməsi ilə bağlı tövsiyələr Dayanıqlı İnkişaf Məqsədləri gündəliyinin maliyyələşdirilməsində nəzərə alınmışdır. Belə ki, qeyd edilən Hesabatda vergi gəlirlərinin ikiqat artması, qlobal vergi qaydalarının əsaslı şəkildə dəyişdirilməsi, güzəştli inkişaf əməkdaşlığının ikiqat artırılması və maliyyələşmənin ayrılması, həmçinin effektivliyinin artırılması təklif olunur (4). Böyük maliyyə mənbəyinə ehtiyacın olması, həmçinin onların icra vəziyyətini ölçmək üçün indikatorların müəyyən edilməməsi DİM-ə nail olunmasında əsas çətinliklər kimi xarakterizə olunur (6).
- Dayanıqlı inkişafın maliyyələşdirməsinə nəzər saldıqda qeyd etmək olar ki, bu proses dövlət və özəl sektorun qarşılıqlı fəaliyyəti nəticəsində mümkün ola bilər (8). Eyni zamanda tədqiqatçı öz araşdırmasında tələb olunan maliyyə axınlarının miqyasını idarə etmək üçün təsirli siyasətlər və institusional strukturları necə təmin etməli olduğumuzu və ilkin zəruri maliyyələşmənin böyük hissəsinin özəl bazarlardan keçdiyini, bəzilərinin xeyriyyəçilikdən və kommertiya məqsədli olmayan işlərdən qaynaqlanacağını və bir çoxunun dövlət sektorundan alınacağını vurğulamış, lakin onların necə və hansı formada təşkil olunacağı barədə qəti fikir söyləməmişdir.

- Ümumi olaraq Qlobal Kapital bazarına fikir versək belə nəticəyə gəlmək olar ki, Birləşmiş Millətlər Təşkilatının Ticarət və inkişaf üzrə Konfransı (UNCTAD) tərəfindən aparılmış araşdırmaya əsasən, Dayanıqlı İnkişaf Məqsədlərinin maliyyələşdirilməsində dayanıqlılıq üzrə fondlar, yaşıl istiqrazlar, və sosial istiqrazlar əsas yeri tutur. Eyni zamanda qeyd etmək lazımdır ki, dayanıqlı inkişaf üçün vacib olan fondların 90 faizi inkişaf etmiş ölkələrin payına düşür. UNCTAD-ın araşdırmalarına əsasən hal-hazırda dayanıqlı inkişafın maliyyələşdirilməsində 3100 belə fond var ki, bu fondların aktivlərinin qiyməti 900 milyard dollar dəyərində qiymətləndirilir.
- 2010-2019-cu illər aralığında dayanıqlı inkişafıla bağlı ABŞ və Avropada fondların sayı 1304 dən 2708-ə qədər artmış və buda müvafiq olaraq onların aktivlərini 195 milyarddan 813 milyard dollara qədər artırmışdır. İnkişaf etməkdə olan ölkələrdə dayanıqlı inkişaf yeni fenomen kimi qəbul edilir və bu istiqamətdə olan fondların sayı xeyli azdır. Qeyd etmək olar ki, 2019-cu ildə Çin Xalq Respublikasında 95 belə fond var ki onlarında ümumi aktivlərinin dəyəri 7 milyard dollar dəyərində qiymətləndirilir. Bu məqsədlə yaradılmış fondların sayı son beş ildə daha da artmışdır. Qeyd etmək olar ki, bu istiqamətdə Brazilya, Sinqapur, Cənubi Afrika Respublikasında son zamanlar bu istiqamətdə fondlar yaradılmışdır.
- Dayanıqlı İnkişaf Məqsədlərinin maliyyələşdirilməsi məqsədilə yaradılmış fondlarda əsas məqsəd yoxsulluğun və bərabərsizliyin azaldılması təşkil etsədə, yaşıl və sosial istiqrazlar birbaşa ətraf mühit, təmiz və əlçatan enerjiyə çıxışın təmin edilməsi, o cümlədən innovasiya və infrastrukturun inkişafı üçün əhəmiyyətlidir.
- Qlobal olaraq yaşıl istiqrazların həcmi 2019-cu ildə 51 faiz artaraq 260 milyard dollar səviyyəsinə çatmışdır. İlkin olaraq yaşıl istiqrazlardan enerji, tikinti və nəqliyyatın inkişaf etdirilməsi məqsədilə istifadə olunur. Region olaraq nəzər salsaq əgər, yaşıl istiqrazların həcmnin sürətlə artmasına görə Asiya və Sakit okean və Avropa ölkələri öndə getsədə, Latın Amerikas, Karib və Afrika ölkələrində zəif inkişaf etmişdir.

- Bununla yanaşı, Birləşmiş Millətlər Təşkilatının Dayanıqlı İnkişaf Məqsədlərinin maliyyələşdirilməsinin ölçülməsinə dair hesabatə nəzər salsaq qeyd edə bilərik ki, dayanıqlı inkişafın maliyyələşdirilməsi əsasən birbaşa xarici investisiyalardan, maliyyə vasitəçilərindən və özəl-dövlət tərəfdaşlığının rolundan asılıdır. Qeyd edilən hesabatə əsasən, DİM-in maliyyələşdirilməsinin ölçülməsinə dair ilkin olaraq aşağıda qeyd olunan vacib sahələrdə Dayanıqlı İnkişaf Məqsədlərinin maliyyələşməsinə ölçmə potensialı olan maliyyə vasitəçiliyi növlərini araşdırırıq. Belə ki, aşağı inkişaf etmiş ölkələrdə maliyyə çıxışın təmin edilməsi və yaxud DİM-in həyata keçirilməsi üçün portfel investorların cəlb edilməsi, şirkətlərin, layihələrin və fərdi sahibkarların qlobal kapital bazarlarına çıxışının təmin edilməsi, aşağı dərəcəli investisiyaların təsirini maksimum dərəcədə artırmaq üçün vasitəçilik prosesindən istifadə etmək, məsələn, köməkçi müəssisələrin davamlı təcrübələrini təmin etməklə və ya müəyyən coğrafiyalara, əhaliyə və ya fəaliyyətlərə diqqət yetirməklə buna nail olmaq olar.
- Bununla yanaşı, özəl investisiyaların DİM üçün cəlbi məsələsinə gəldikdə isə qeyd etmək olar ki, mövcud kapital axınlarını, əlverişli bir mühitin yaradılmasının rolunu və dövlət-özəl birləşməsinin necə əlaqələndirilməsinə nəzərə almaq üçün daha geniş miqyaslı bir baxış lazımdır. Eyni zamanda, korporativ və maliyyə vasitəçilərinin roluna nəzər saldıqda qeyd edə bilərik ki, korporativ və maliyyə vasitəçiliyi institusional investorların risk-gəlir və ölçü məhdudiyətləri ilə uyğun gəlmədikdə DİM-in maliyyələşməsində vacib rol oynaya, həmçinin DİM üzrə investisiyaların həcmi az, riskli və ya qeyri-likvid olduqda vahid körpü rolunu oynaya bilər. Yerli səviyyədə maliyyə vasitəçiliyi qlobal investisiyaların yerli iqtisadi və sosial inkişafa təsirini maksimum dərəcədə artırma bilər, habelə azad iqtisadiyyata xas olan bazarda əlavə pul kütləsinin yaradılmasını sürətləndirə bilər.
- Bundan əlavə, Dayanıqlı inkişaf üzrə 2030 Gündəliyində və Əddis Əbəbə prinsiplərində Xarici Birbaşa investisiyaların inkişafın dayanıqlılığında rolunun vacibliyi bildirilir, eyni zamanda qeyd edilən Gündəlik və prinsiplərdə transmilli şirkətlərin aşağı inkişaf etmiş ölkələrdə Dayanıqlı İnkişaf Məqsədlərinin icrasında əhəmiyyəti vurğulanmışdır. Məlumat üçün qeyd edək ki, xarici birbaşa investisiyalar investisiyaların növünə görə Real və Maliyyə investisiyalara bölünür.

- Birləşmiş Millətlər Təşkilatının Ticarət və İnkişaf Konfransının hesablamalarına əsasən, inkişaf etməkdə olan ölkələrdə 2013-2017-ci illər üzrə xarici birbaşa investisiyalar 39%, portfel investisiyalar 17%, banklar tərəfindən verilən istiqrazlar 9% təşkil etmişdir. Bundan fərqli olaraq, aşağı inkişaf etmiş ölkələrdə xarici maliyyələşmənin əsas mənbəyini rəsmi inkişafa yardım və pul köçürmələri təşkil etmişdir. Buna baxmayaraq xarici birbaşa investisiyalar xarici maliyyələşmədə 21%, banklar tərəfindən verilən istiqrazların həcmi isə 14% təşkil etmişdir. İnkişaf etməkdə olan ölkələrdə portfel investisiyalar və banklar tərəfindən verilən istiqrazlarla müqayisədə Xarici birbaşa investisiyalar daha stabil rol oynayır. Bununla yanaşı, inkişaf etməkdə olan bazarlarda əsas maliyyə mənbəyini dövlət tərəfindən verilən istiqrazlar, özəl istiqrazlar, xarici birbaşa investisiyalar, portfel üzrə kapital axını təşkil etmişdir (8).
- Əgər biz inkişaf etməkdə olan bazarlar və Dayanıqlı inkişaf məqsədləri üzrə analiz etsək, bu zaman Xarici birbaşa investisiyalar bir çox makro və mikro iqtisadi mənfəətlər əldə edilər və bununda nəticəsində iqtisadiyyatda yeni sektorların yaradılması, yeni bazarlara çıxışın təmin edilməsi, yeni iş yerlərinin açılması, texnoloji transferin baş verməsi, məhsuldarlıq səviyyəsinin artması, idarəetmə və idarəçiliyin təkmilləşdirilməsi, kapitalın daha məhsuldar sahələrə yönləndirilməsinə müvəffəq olunar.
- Qlobal olaraq İnkişafın Maliyyələşdirilmə prosesi üç əsas beynəlxalq konfrans zamanı əldə edilmiş razılaşmaların və öhdəliklərin dəstəklənməsi ətrafında cəmlənmişdir:
 - 2002-ci ildə Monterrey, Meksika;
 - 2008-ci ildə Doha, Qətər;
 - və 2015-ci ildə Əddis-Əbəbə, Efiopiya.
- Xarici Birbaşa İnvestisiyaların 2030 Gündəliyi və Əddis Əbəbə fəaliyyət planına dəstəyi baxımından milli inkişaf planları ilə uyğunlaşması vacib məsələlərdəndir. Əddis Əbəbə fəaliyyət planının 45-ci paragrafına əsasən: *“Biz, layihələrin milli və regional dayanıqlı inkişaf strategiyaları ilə uyğunluğuna əsasən birbaşa investisiyaların, xüsusi ilə xarici birbaşa investisiyaların vacibliyini qəbul edirik. Biz əsas prioritetimiz olaraq məhsuldar işə və layiqli əməyə, o cümlədən*

dayanıqlı sənaye və məhsuldar kənd təsərrüfatına investisiya yatırılan layihələri dəstəkləyəcəyik”.

- Bununla əlaqədar, Əddis Əbəbə fəaliyyət planı “Dünyamızın transformasiyası:2030 Gündəliyi”nin həyata keçirilməsi istiqamətində inkişafın maliyyələşdirilməsi üçün yeni qlobal çərçivəni təmin etməklə bərabər, həmçinin Dayanıqlı İnkişaf Məqsədlərinin icrasına dəstək göstərir. Eyni zamanda, DİM-in bütün məqsədlərinin həyata keçirilməsində hökumətlər, beynəlxalq təşkilatlar, biznes sektoru, vətəndaş cəmiyyəti və xeyriyyəçilərin gələcək fəaliyyətləri üçün sanki bələdçi kimi xidmət edir. Əddis-Əbəbə Gündəliyinin fəaliyyət sahələri aşağıdakılardır (13):
 - *Daxili ictimai resurslar;*
 - *Daxili və ictimai özəl biznes və maliyyə;*
 - *Beynəlxalq inkişaf əməkdaşlığı;*
 - *Borc və borc dayanıqlılığı;*
 - *Sistematik xarakterli məsələlərin həll edilməsi;*
 - *Elm, texnologiya, innovasiya və bacarıqların artırılması.*
- DİM-in uğurla icrasında inkişafın maliyyələşdirilməsində bankların və digər maliyyə institutlarının rolu vacibdir. Belə ki, buna aşağıda qeyd olunanlara əsasən nail olmaq olar:
 - *İpoteka, istiqraz və digər maliyyə vəsaitlərinin cəlb edilməsi;*
 - *Dayanıqlı inkişaf məqsədli məhsul və həllərin (enerji səmərəliliyi və bərpaolunan enerji) maliyyələşdirilməsində istiqrazların vacibliyi;*
 - *Dairəvi iqtisadiyyatı inkişaf etdirmək üçün lizinqlərin rolu.*
- Birləşmiş Krallığın Beynəlxalq İnkişaf Departamenin araşdırmalarına əsasən, maliyyəyə çıxışın olması yoxsulluğun azaldılmasına təsir etməklə bərabər eyni zamanda, investisiya və məhsuldarlığın artırılması və risklərin idarəedilməsi nəticəsində iqtisadi şoklara qarşı dayanıqlılığın artması iqtisadi inkişafın da artmasına səbəb olur (9).
- Əgər biz ətraf mühitin qorunması tərəfindən məsələyə yanaşsaq qeyd edə bilərik ki, özəl istiqrazlar və banklar tərəfindən verilən kreditlər üzrə imkanlar təmiz enerjiyə və ya digər ekoloji cəhətdən sağlam

tətbiqlərə keçən həm siyahıda olan, həm də siyahıda olmayan şirkətlər üçün vacibdir. 2018-ci ildə yaşıl istiqrazlar dayanıqlı maliyyədə yüksək sürətlə irəliləyən sahə olmuşdur. Belə ki, yaşıl istiqrazların ümumi bazar dəyəri 2017-ci ildə 3.1 milyard dollardan 2018-ci ildə 5.1 milyard dollar səviyyəsinə (xüsusilə daşınmaz əmlak üzrə 32%, enerji 24%.) çatmışdır (9).

- Dayanıqlı inkişafın maliyyələşməsində vacib alətlərdən biri də Sindikatların yaradılmasıdır. Maliyyə vasitəçiliyinin əsas fiqurlarından biri olan Sindikatlar vasitəsilə riskləri diversifikasiya etmək və institusional investora cəlb etmək mümkündür. Dayanıqlı inkişaf Məqsədlərinin maliyyələşdirməsi baxımından Sindikatlar kommersiya bankları və ya institusional investora üçün çox kiçik və ya çox riskli investisiyaların miqdarını artırmaq və maliyyələşdirmə xərclərini azaltmaq üçün istifadə edilə bilər (10).
- Bundan əlavə, BMT-nin aktiv üzvü olan ölkəmiz Dayanıqlı İnkişaf Məqsədlərinin icrası istiqamətində çox böyük nailiyyətlər əldə etmişdir. Belə ki, Azərbaycan Respublikasının Prezidentinin 2016-cı ilin 6 oktyabr tarixli 1066 nömrəli Fərman ilə Dayanıqlı İnkişaf üzrə Milli Əlaqələndirmə Şurası yaradılmışdır. Fərmanın icrasının təmin edilməsi məqsədilə Şuranın Katibliyinin yaradılması və Katibliyin funksiyasının həyata keçirilməsinin İqtisadiyyat Nazirliyinə həvalə edilməsi tapşırılmış və bu məqsədlə Nazirlikdə Milli Əlaqələndirmə Şurasının fəaliyyətinin təşkili üçün Katiblik yaradılmışdır. Şuranın fəaliyyətinin səmərəli təşkili məqsədilə dövlət orqanlarının səlahiyyətli nümayəndələrindən ibarət 4 istiqamətdə İşçi Qrupları yaradılmışdır.
 - *İqtisadi inkişaf və layiqli məşğulluq*
 - *Sosial məsələlər üzrə*
 - *Ekoloji məsələlər üzrə*
 - *Monitorinq və qiymətləndirmə*
- Dayanıqlı İnkişaf Məqsədlərinin həyata keçirilməsində səmərəliliyin əldə edilməsi, davamlı maliyyələşdirmə meyarlarına cavab vermək baxımından bir-birindən asılı olan dövlət və bazar maliyyə sistemlərinə əsaslanan təsirli və inteqrasiya olunmuş maliyyə

modelinin vacibliyini tələb edir. Bu səbəbdən hökumətlər dayanıqlılıq üçün dövlət və bazar maliyyə sistemləri arasında paralel inkişaf və əməkdaşlığı təmin etməlidirlər. Eyni zamanda UNCTAD-ın Davamlı İnkişaf üçün Investisiya Siyasəti Çərçivəsi Sənədində əsasən, özəl sektor vasitəsilə investisiyalarının artırılması, davamlı maliyyə alətlərindən istifadə, COVID-19 pandemiyasının maliyyələşdirilməsindən istifadə və daha yaxşı ətraf mühit, sosial və idarəçilik standartlarının təşviqi inkişafın maliyyələşdirilməsində vacibdir.

- Yuxarıda qeyd olunan məsələlərlə yanaşı, Azərbaycan BMT-nin 2020-ci il Dayanıqlı inkişaf hesabatında dünyanın 166 ölkəsi arasında “Dayanıqlı İnkişaf Məqsədləri İndeksi” üzrə mümkün 100 baldan 72,6 bal toplayaraq 54-cü pillədə qərarlaşmışdır. Müqayisə üçün demək olar ki, Şərqi Avropa və Mərkəzi Asiya regionunda bu indeks üzrə orta göstərici 70,9-dur. Hesabata əsasən Azərbaycan səhiyyə, rifah, yoxsulluq, qidalanma, təmiz su, təmiz enerji, davamlı şəhərlər və icmalar, sülh, ədalət və güclü institutlar kimi BMT-nin Dayanıqlı İnkişaf Məqsədləri üzrə əhəmiyyətli irəliləyişlərə nail olmuşdur (12). Bütün bu qeyd edilən uğurlara nail olunmasında Dayanıqlı maliyyənin rolu danılmazdır. Buna uyğun olaraq qeyd etmək olar ki, Dayanıqlı İnkişaf Məqsədlərinin icrasında ölkə üzrə əsasən dövlət büdcəsi tərəfindən maliyyələşmə həyata keçirilir. Son zamanlar ölkəmizdə fəaliyyət göstərən dövlət şirkətləri ilə yanaşı özəl şirkətlər tərəfindən də Dayanıqlı İnkişaf Məqsədlərinin maliyyələşməsinə xüsusi diqqət ayrılır, həmçinin qeyd edilən şirkətlər tərəfindən öz fəaliyyətlərinə uyğun olaraq DİM-in üç əsas prinsiplərinə sadıq olaraq dayanıqlılıq hesabatı hazırlanır.

Nəticə

Yekunda qeyd etmək olar ki, Dayanıqlı İnkişaf Məqsədlərinə nail olmaq üçün həm inkişaf etmiş, həm də inkişaf etməkdə olan ölkələrdə əsaslı sərmayə tələb olunur.

Bu gündəlik üçün kifayət qədər trilyonlarla dollar həcmində maliyyə resursları tələb olunur. Lakin bu resurslar artıq mövcuddur. Yeni gündəliyi maliyyələşdirmək üçün dünyada tələb olundandan da çox resurs toplanıb.

Sərmayələr elə yönləndirilməlidir ki, dayanıqlı inkişafa dəstək göstərə bilsinlər. Bu, DİM-ə nail olmaq üçün vacib şərtlərdən biridir. Resurslar daxili və beynəlxalq mənbələrdən, eləcə də özəl və dövlət sektorlarından cəlb olunmalıdır. Ən çox ehtiyacı olan ölkələrin, o cümlədən ən az inkişaf etmiş ölkələrin dayanıqlı inkişafa nail olmalarına kömək etmək üçün rəsmi inkişaf yardımını hələ də zəruridir.

Yuxarıda qeyd olunanlara əsasən adıçəkilən məqalədən aşağıdakı nəticələrə gəlmək mümkündür;

- Maliyyələşdirmənin DİM-ə görünən təsiri səbəbindən hökumətlər maliyyə sistemində bunu idarə etmək üçün kəsərli mikro və makro-prudensial həllər tətbiq etməlidir;
- Maliyyə siyasətinin və davamlı inkişaf siyasətinin inteqrasiyası hökumətlər üçün prioritet olmalıdır; maliyyə siyasətinin və reallığın inteqrasiyasını təmin etmək üçün bu siyasətlərin ümumi monitorinq göstəriciləri və ümumi məqsədləri olmalıdır;
- Hökumətlər ictimaiyyətin və bazar maliyyə sisteminin DİM-ə nail olunmasının icrasına nəzarət sistemi tətbiq etməlidir;
- DİM-in həyata keçirilməsi ilə əlaqəli investisiyalar və fəaliyyətlər haqqında keyfiyyətli və etibarlı məlumatlar investisiya və inklüziv iş təcrübələri ilə bağlı araşdırmalar üçün çox vacibdir. Mövcud məlumatların düzgünlüyü, mənbədən və hesabat verən təşkilatın bu məlumatı təmin etmək qabiliyyətindən asılı olaraq dəyişir. Bu səbəbdən müəssisələrin dərc edilmiş məlumatların etibarlılığını təmin etmək üçün daxili və xarici mənbələrin düzgünlüyündən istifadə etməsi vacibdir.

Açıqlama bəyanatı

Müəllif tərəfindən hər hansı potensial marağın toqquşması ilə bağlı məlumat verilməmişdir.

Ədəbiyyat :

- United Nations. (2019). More money needed to implement Sustainable Development Goals, Secretary General tells ECOSOC Financing for Development Forum, calling 2019 “Defining Year”. Secretary General. Statements and Messages. SG/SM/19546-ECOSOC/6973-DEV/3397. Retrieved April 15, 2019, from <https://www.un.org/press/en/2019/sgsm19546.doc.htm>
- Long, C., & Miller, M. (2017). Taxation and the Sustainable Development Goals. Do good things come to those who tax more? Shaping policy for development. ODE Briefing note.
- Schoenmaker, D. (2017). Investing for the common good: A sustainable finance framework. Bruegel essay and lecture series. https://bruegel.org/wp-content/uploads/2017/07/From-traditional-to-sustainable-finance_ONLINE.pdf
- Development Finance International, & Oxfam. (2015). Financing the sustainable development goals: Lessons from government spending on the MDGs (report). Government Spending Watch. Retrieved June 5, 2020, from www.governmentspendingwatch.org
- Kumar, S., Kumar, N., & Vivekadhish, S. (2016). Millennium Development Goals (MDGs) to Sustainable Development Goals (SDGs): Addressing unfinished agenda and strengthening sustainable development and partnership. *Indian Journal of Community Medicine*, 41(1), 1–4. <https://doi.org/10.4103/0970-0218.170955>
- Sachs, J. D. (2015). Goal-based development and the SDGs: Implications for development finance. *Oxford Review of Economic Policy*, 31(3–4), 268–278. <https://doi.org/10.1093/oxrep/grv031>
- Salmanov, Kh.(2021). Control system of public administration:Azerbaijan example.*International Journal of Humanities and Social Development Research*. Volume 5, Number 2 (72-105).Baku,Azerbaijan. <https://doi.org/10.30546/2523-4331.2021.5.2.72>
- Əliyev, R. Elmi işlərin yerinə yetirilməsi metodikası. Elmi layihələrin, diplom və dissertasiya işlərinin uğurlu hazırlanmasına dair vəsait. Bakı: “Alatoran yayınları” nəşriyyatı, 2016
- UNCTAD. 2015.Investment policy framework for sustainable development. New York and Geneva: United Nations
- The Importance of Financial Sector Development for Growth and Poverty Reduction. 2004. DFID(9)
- United Nations Global Compact: Scaling finance for the sustainable development goals 2019
<http://sdg.azstat.org:8484/az/page/425>
<https://www.sdgindex.org/>
<https://www.un.org/development/desa/financing/about/what-financing-sustainable-development>
<https://journals.vgtu.lt/index.php/TEDE/article/view/13863>

Email ünvanı:

orman.abdinov@yahoo.com

SUMMARY

Directions on financing for improving Sustainable Development Goals

Orman Taminkha ABDINOV

Ministry of Economy of the Republic of Azerbaijan, Azerbaijan

The article examines the problems of financing sustainable development in the spirit of global partnership and solidarity and creating a favorable environment for it at all levels, as well as the role of the Addis Ababa Action Plan in financing the Sustainable Development Goals.

In addition, the importance of funding issues was highlighted in the Sustainable Development Agenda, and in this regard the lacks of indicators for measuring the principles were also outlined as a major challenge. At the same time, according to a study by the United Nations Conference on Trade and Development (UNCTAD), the importance of regional sustainability funds, green bonds and social bonds in financing the Sustainable Development Goals have also emphasized.

Furthermore, in developing countries the importance of foreign direct investment and the role of globally created green bonds in reducing poverty and inequality, as well as the importance of these funds in the implementation of environmental and innovative projects were emphasized. At the same time, the issues of attracting mortgages and green bonds, energy efficiency, as well as attracting investment in alternative and renewable energy in the financing of the Sustainable Development Goals by UN member states were studied and the role of leasing in the circular economy was emphasized. In addition, the importance of establishing syndicates for diversifying risks and attracting investors to finance sustainable development has been analyzed.

Key words: *Sustainable Development Goals, Addis Ababa Principles, United Nations Conference on Trade and Development, Green Bonds, Foreign Direct Investment*

РЕЗЮМЕ**Направления по улучшению Финансовой поддержки целей устойчивого развития**

Орман Таминха оглы АБДИНОВ
Министерство Экономики Азербайджанской Республики, Азербайджан

В статье исследуются проблемы финансирования устойчивого развития в духе глобального партнерства и солидарности, создания для него благоприятных условий на всех уровнях, в том числе рассмотрена роль Аддис-Абебского плана действий.

Кроме того, в статье была подчеркнута важность вопросов финансирования на повестке дня в области устойчивого развития, а также серьезной проблемой было показано отсутствие индикаторов для измерения изложенных принципов.

В то же время, согласно исследованию Конференции Организации Объединенных Наций по торговле и развитию (ЮНКТАД), в статье подчеркивается важность региональных фондов устойчивого развития, зеленых облигаций и социальных облигаций в финансировании целей устойчивого развития. При этом в статье так же было отмечено, что большая часть средств фондов в мире находится в развитых странах, в том числе указана важность прямых иностранных инвестиций в развивающиеся страны. Помимо важности роли глобально созданных зеленых облигаций в сокращении бедности и неравенства, была отмечена важность этих фондов для реализации экологических и инновационных проектов.

При этом, в статье были рассмотрены вопросы привлечения ипотеки и облигаций, энергоэффективности, а также привлечения инвестиций в альтернативные и возобновляемые источники энергии, в том числе роль лизинга в циркулярной экономике для финансирования Целей устойчивого развития государствами-членами ООН. Помимо этого, для финансирования развития была изучена важность создания Синдикатов для диверсификации рисков и привлечения инвесторов.

Ключевые слова: *Цели устойчивого развития, Аддис-Абебские принципы, Конференция Организации Объединенных Наций по торговле и развитию, Зеленые облигации, Прямые иностранные инвестиции*

**ELM VƏ İNNOVATİV
TEKNOLOGİYALAR
JURNALI**